

**ATRIBUTINIŲ JUNGINIŲ SAMPRATA,
APRAŠYMO GALIMYBĖS IR KAI KURIE POŽYMIAI**

Laima BUNEVIČIŪTĖ

1. Pastaruoju metu kalbotyroje vis labiau domimasi sintaksinių struktūrų turiniu. Reikšminio aspekto svarbą sintaksėje pripažįsta visi, tačiau iškyla kalbos sintaksinės struktūros ir semantikos santykių problema (žr. Švedova, 1974, 105–121; Tekorienė, 1982, 132–139; Ambrazas, 1986, 4–36). Gramatikų aprašuose sintaksinių vienetų semantinės charakteristikos dažnai esti tik formaliosios charakteristikos palydovai. Pačios semantinės kategorijos, jų hierarchija retai kada tampa savarankiškais, specialiais tyrimo objektais. Sintaksinė semantika kaip specialus sintaksės aspektas – dar iki galo nesusiformavusi kalbotyros kryptis.

Semantinės ir sintaksinės kalbos struktūros tyrinėtojai yra ne kartą pastebėję, kad egzistuoja tam tikri reguliarūs sintaksinių ir semantinių žodžių požymių ryšiai. „Kalbos turinys be formos – nėra tikra žmonių kalba, o forma be turinio – beprasmė“ (Labutis, 1981, 57). Formos ir turinio santykiai sintaksėje reiškiasi gana sudėtingai, ne visada lengva rasti jų vienovę.

Lietuvių kalbos žodžių junginių (toliau: ŽJ) sintaksėje ši problema sprendžiama keliais būdais. Vieni kalbininkai pagrindus laiko ŽJ komponentų gramatinę formą ir tik po to eina prie jų semantinės analizės (LKG 3). Kiti ieško sintaksinių atitikmenų semantinio lygmens kategorijoms (Valejka, 1980). Siūloma išbandyti dar vieną būdą: tiriant ŽJ kuriuo nors vienu (sintaksinės formos arba reikšmės) atžvilgiu, atsižvelgti ir į antrąjį (Labutis, 1981).

2. Suintensyvėjus sintaksės tyrimams daug dėmesio skiriama ir daiktavardinių junginių (toliau: DJ) analizei įvairiose kalbose (žr. Lukaševič, 1971, 105–114; Stepanovič, 1976, 41–50). Pastebėta, kad daugelyje kalbų DJ tampa vis sudėtingesnės struktūros ir tokių junginių daugėja (žr. Topolinska, 1974, 235). Sutariama, kad daiktavardinė grupė – viena svarbiausių priemonių sakiniui išplėsti (Valeika, 1975, 53).

Lietuvių kalbos DJ jau šiek tiek patyrinėti. Akademiniuose darbuose ir kitose studijose gana išsamiai išdėstyta šių junginių struktūra ir pagrindinės reikšmės (žr. LKG 3 184–234; DLKG 556–563; LG 561–578; Bulygina, 1959, 217–231; Balkevičius, 1963, 40–44; Kalinauskas, 1972, 15–20; Labutis, 1976, 68–70; 1994, 1, 39–42). Formalių DJ struktūra lietuvių kalbotyroje aprašyta palyginti smulkiai, tačiau jos ryšio su

semantika nagrinėjimas tik pradėtas. Minėtuose darbuose DJ aptariami pirmenybė teikiant formaliajai raiškai. Semantič ŽJ klasifikaciją „užstoja“ morfologinė klasifikacija.

Galimas ir kitoks ŽJ tyrinėjimų kelias – aprašyti juos iškeliant pirmiausia semantinius požymius. „Sintaksėje kalbos faktų tapatumo ir skirtumo problemos negalima spręsti vien jų morfologinių formų tapatumo pamatu. Tos pačios morfologinės formos priklausamai nuo jų kategorinės -semantinės reikšmės turi skirtingas semantines potencijas ir formuoja skirtingos semantikos sintaksines struktūras“ (Tekorienė, 1986, 79). ŽJ analizė pirmiausia semantiniu aspektu turėtų tiek teorinės, tiek praktinės reikšmės (pvz., atidžiau kodifikuojant sintaksinių sinonimų vartoseną ir pan.¹).

3. Lietuvių kalbotyroje ŽJ klasifikuojami ne tik remiantis struktūriniu (vientisiniai ir sudėtiniai ŽJ), morfologiniu (veiksmažodiniai, daiktavardiniai junginiai ir t.t.), bet šiek tiek ir semantiniu aspektu. ŽJ semantinės klasifikacijos užuomazgų galima ieškoti jau J. Jablonskio darbuose, kur kalbama apie linksnių ir prielinksnių reikšmės (Jablonskis, 1957, 551–646). Tiesa, tai irgi aprašai „nuo formos prie reikšmių“.

Dabar sintaksės darbuose nurodomi ir apibūdinami šie pagrindiniai semantiniai ŽJ tipai: subjektiniai, objektiniai, aplinkybiniai, atributiniai ir predikatyvų junginiai (plg. Kalinauskas, 1972, 15–20; Labutis, 1976, 72–80; 1994, 1, 45–56). Kartais tie semantiniai junginių tipai įvardijami ir kitaip arba nurodomi ne visi čia paminėtieji. Šiame darbe bus aptariamas vienas iš semantinių ŽJ tipų – **atributiniai junginiai** (toliau: AJ).

4. Pagal pagrindinio dėmens raišką AJ yra daiktavardiniai. Atskiros AJ sintaksinės ir semantinės ypatybės viename kitame darbe panagrinėtos ir detaliau. Iš tokių tyrinėjimų reikia paminėti Pr. Skardžiaus (1935, 69, 84), T. Bulyginos (1959, 217–231), L. Valeikos (1970, 79–91), I. Musteikienės (1970, 57–69), V. Grabausko (1971, 49–59), V. Labučio (1975, 25–36), P. Kniūkštos (1976), V. Vitkauskienės (1982, 106–115), J. Šukio (1984, 49–59, 76–83; 1998, 120–142; 168–182), V. Vasiliauskienės (1995, 124–141) darbus². Įvairių atributinių reikšmių pagrindu paprastai laikomos tos formos, kuriomis reiškiamas pažymynis.

Lietuvių kalbotyroje dar labai trūksta specialių tyrinėjimų, kuriuose kompleksiskai būtų nagrinėjami AJ, kur AJ taptų atskiro tyrimo objektu. Nėra platesnių teorinių darbų apie atributinių santykių prigimtį, jų paskirtį kalboje. Neišaiškinta nemažai klausimų, susijusių su AJ: nustatymo principai, apimties problema, jų santykis su pažyminiu kaip savita sakinio dalimi, AJ sąsajos bei ribos tarp šių junginių potipių (nu-

¹ Toks ŽJ tyrinėjimo būdas pasirinktas A. Drukteinio disertacijoje, kurioje nagrinėjami objektiniai santykiai ir jų reikšimas (Drukteinis, 1985), E. Valiulytės studijoje apie lietuvių kalbos laiko, vietos ir priežasties semantinių santykių raišką (Valiulytė, 1998), Z. Topolinskos darbe, skirtame slavų kalbų DJ analizei (Topolinska, 1981), iš dalies „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ (1994, 556–563) ir „Lithuanian Grammar“ (1997, 561–578), kai bandoma kalbėti apie subjekto, objekto, aplinkybių ir požymio raišką.

² Kai kurie AJ aspektai tirti ir kitose kalbose (žr. Vilonite-Genene, 1964; Tekorienė, 1977, 44–49). Lingvistinėje rusų literatūroje nemaža dėmesio susilaukė vienas iš AJ potipių – priklausymo (posesvyniai) junginiai (žr. Kategorija bytija...; Toporov, 1986, 142–167; Kategorija possessivnosti...).

sakomųjų ir priklausomo junginių), jų vieta tarp kitų semantinių ŽJ tipų (pereinamieji atvejai), sudėtiniai AJ (priklausomojo dėmens santykis su sau priklausomais žodžiais).

Manytume, kad AJ galima būtų nuosekliai tyrinėti naujesniu būdu – **nuo reikšmės prie formos**, išeities tašku imant kurią nors reikšmę ir paskui žiūrint, kokiomis gramatinėmis formomis, konstrukcijomis ar kitomis kalbos priemonėmis ji gali būti reiškia. Vadovaujantis tokiu aprašymo principu, išryškėtų tų pačių turinio dalykų raškos įvairovė, iškiltų sinonimikos problema.

Šiame straipsnyje nekeliamo uždavinio parodyti išsamų visų lietuvių kalbos AJ vaizdą. Tuo tarpu bandoma, kol kas bendrais bruožais, pasvarstyti jų semantinio aprašymo galimybes, taip pat aptarti kai kuriuos AJ požymius.

5. **Atributas** plačiaja prasme suprantamas kaip esminis arba specifinis duotasis daikto, reiškinio požymis, ženklas (TŽŽ 1985 52). Lingvistinėje literatūroje atributo terminas vartojamas kaip pažyminio semantiką atspindinti sąvoka (plg. Achmanova, 1966, 290–291; Gaivenis, Keinys, 1990, 22, 147). Taigi atributo sąvoka sakinio dalių lygmenyje tapatinama su pažyminiu. Svarbu nustatyti, koks AJ ir pažyminio santykis, kokie jų skirtumai.

Terminas *pažyminis* suprantamas tik kaip tam tikros sakinio dalies paviršinė charakteristika, tačiau gilumoje gali būti numanomi patys įvairiausi sintaksiniai ir semantiniai santykiai. Formaliai daugeliu atvejų pažyminį galima apibrėžti kaip AJ priklausomąjį dėmenį, tačiau atributiniai santykiai turi tik panašią, bet ne tokią pačią apimtį kaip pažyminys. AJ apimtis gali būti platesnė nei pažyminio. AJ gali atitikti ir tam tikrą sudėtinę sakinio dalį, o ne pažyminį. Palyginkime: *Jau arinas ruduo gyvenimo mano*. BilR I 216 (AJ atitinka sudėtinį veiksni); *Silpnybės valandoj viens kito nepaguosi*. MairPB 165 (AJ atitinka sudėtinę laiko aplinkybę). Antra vertus, ne visi pažyminiai su pažymimuoju žodžiu sudarys aiškius AJ (šiuo atveju susiaurinsime atributinių santykių apimtį). Išplėstinis pažyminys, einantis po pažymimojo žodžio, sakinyje įgyja daugiau autonomijos, savarankiškumo, negu prepozicinis išplėstinis pažyminys. Vienas iš svarbiausių ŽJ bruožų yra tas, kad jis apibrėžiamas kaip vientisas sintagminis vienetas. O kadangi išplėstinių postpozicinių pažyminių atveju intonacija tą vientisumą padalina (rašte tai parodoma skrybos ženklais), tai galima teigti, kad tokie pažyminiai nesudarys tikrų AJ, pvz.: *Ir moteriškųjų, paprūdeje skalbiančių, nosys pamėlynavo kaip slyvos*. ŽemR I 121. Kitaip yra, kai turime prepozicijoje esantį išplėstinį pažyminį. Tokiu atveju intonacija neįsiterpia tarp išplėstinio pažyminio ir pažymimojo žodžio, nesuardo ŽJ būdingo semantinio vientisumo. Tokius pažyminius jau laikysime AJ, pvz.: *O aplink jį marguliuo javais apsėti laukai*. BilR I 69. Matome, kad aiškinantis, ar išplėstiniai pažyminiai sudaro, ar nesudaro AJ, labai svarbi intonacija, kuri sąlygojama pažyminio pozicijos pažymimojo žodžio atžvilgiu.

Vadinasi, ne visai visi AJ sakinyje virsta pažyminiu ir pažymimuoju žodžiu, ir ne visai visi pažyminiai sudaro AJ. Tokia išvada paneigia teiginį, kad visais atvejais atributiniai santykiai – tai santykiai tarp pažyminio ir pažymimojo žodžio.

6. AJ vadinami tokie junginiai, kurių priklausomasis dėmuo rodo kurią nors pagrindiniu dėmeniu reiškiamo daikto ypatybę, savybę, priklausymą kam nors ar panašų požymį, pvz.: *piktas šuo, vaiko žaislai, pomėgis piešti* (dėl apibrėžimo žr. Kalinauskas, 1972, 18; Labutis, 1994, 1, 53; Ambrazas, 1986, 33). Tai tokie santykiai tarp gramatiškai priklausomų žodžių, kurių vienas žymi tam tikrą daiktą, o antras to daikto požymį. Kitaip tariant, tai santykiai tarp pasyvaus požymio ir požymio turėtojo, pvz., tarp *graži ir moteris* žodžių junginyje *graži moteris*, tarp *mūsų ir miestas* junginyje *mūsų miestas*. Vadiname atributą pasyviu požymiu todėl, kad jo santykis su požymio turėtoju tik fiksuojamas, bet netvirtinamas, t. y. požymio siejimas su daiktu yra neaktualizuotas (plg. *graži moteris* ir *Moteris graži*).

AJ svarbiausia yra tai, kad požymio pavadinimo santykį su daikto pavadinimu galima suvokti esant iki sakinio formavimo. Šitoks atributinių santykių ir AJ apibūdinimas sudaro priešpriešą vardinės tarinio dalies (predikatyvo³) santykiui su koku nors daiktą reiškiančiu žodžiu (dažniausiai sakinio veiksmu), kur ryšys atsiranda tik sakinyje. Semantiniu požiūriu ir predikatyvo, ir atributo funkcija yra požymio reiškimas. Tačiau atributiniai santykiai nesudaro sakinio pagrindo. Predikatyvo atveju požymis priskiriamas kam nors aiškiai formuojant sakinį. Atributinę funkciją atliekančio žodžio linksnis sakinyje gali būti bet kuris, o predikatyvo linksnio forma fiksuota ir lemia sakinio modelio.

Reikia pabrėžti, kad AJ ir predikatyvo priešprieša ne visada ryški. Prepozicijoje stovintys atributai, nurodydami daikto (asmens) požymį, dažniausiai sudarys AJ, o postpozicijoje – jie įgauna predikatumo atspalvį ir įeina jau į subjektinio junginio sudėtį. Tačiau kai būdvardiškas žodis intonaciškai labai pabrėžiamas, ir prepozicijoje jis gali eiti tarinio vardinė dalimi (čia intonacija – labai svarbus rodiklis).

Lyginant AJ su kitais semantiniais ŽJ tipais, matyti, kad pagal savo prigimtį jie artimiausi subjekciniams junginiams (toliau: SJ), plg. *aukštas medis* (AJ) ir *medis aukštas* (SJ), taip pat turi sąsają su predikatyvų junginiais (toliau: PJ), plg. *Grįžo pavargusi mergaitė* (AJ) ir *Mergaitė grįžo pavargusi* (PJ). Atributinių ir subjekcinių junginių, kaip ir atributinių ir predikatyvų junginių, tarpusavio santykius, jų esminę skirtumą, leidžiantį juos atriboti, galima būtų nusakyti taip: atributinių santykių atveju daikto požymis neorientuojamas pagal kalbėjimo aktą, o SJ ir PJ požymis pateikiamas ypatingai – siejamas su daiktu kalbėjimo akto metu⁴.

Pažymėtina, kad AJ laikomi antriniais, t. y. kildinami iš tam tikrų pamatinių predikatyvų struktūrų (žr. Valeika, 1970, 81–84). Tuo pripažįstama, kad atributiniai santykiai kalbančiojo visų pirma suvokiami kaip subjekciniai (predikatiniai) santykiai (taigi prieš sakydamas *saulėta diena*, jis turi suvokti: *diena yra saulėta*).

³ Predikatyvu vadinama sudurtinio tarinio vardinė dalis, taip pat įtraukiamos ir suvestiniu tariniu Ciančios žodžių formos (žr. Labutis, 1994, 1, 55).

⁴ Apie AJ vietą tarp kitų semantinių ŽJ tipų, t. y. jų santykius su SJ, PJ, objekciniais ir aplinkybiniais junginiais, autorės plačiau rašyta kitame straipsnyje (žr. Bunevičiūtė, 1997, 267–270).

7. Beje, AJ įvairūs ir raiškos, ir semantikos požiūriu. Bendras gramatinis bruožas, kad pagrindinis jų dėmuo – daiktavardis ar jo substitutas: AJ priklausomasis dėmuo papildo daiktavardžio semantiką. Dažnai be atributo reiškejo daiktavardžio prasmė sakinyje būtų nepilna. Būtinybė konkretinti (siaurinti bei tikslinti) pažymimąjį žodį yra viena iš pagrindinių atributo (priklausomojo dėmens) ypatybių. Antra vertus, požymiai negali egzistuoti be daikto, todėl juos reiškiantys žodžiai praktiškai vartojami turi būti siejami su daiktų pavadinimais.

Priklausomųjų tokių junginių dėmeniu gali eiti būdvardiškas žodis ($Adj_X \leftarrow N_X^5$: *šilkėnė skara, verkiantis vaikas, pirmi metai, tas namas*), kito daiktavardžio linksnio forma ($N_{g, d, ac, i, l} \leftarrow N$: *lauko gėlė, lentyna krygomis, miegas dieną, kelionė laivu, suolelis parke*) ar prielinksninė konstrukcija ($N \rightarrow pr. N_{g, ac, l}$: *spinta iki lubų, kelias aplink ežerą, vežimas su šieniu*), kartais veiksmažodinė forma – bendratis ($N \rightarrow V_{inf}$: *vieta sėdėti*), padalyvis ($N \rightarrow Pad$: *nuotyklai keliaujant*), retais atvejais prievieksmis ($N \rightarrow Adv$: *pasakymas juokais*).

Būdvardiškieji žodžiai, atskirai paimti, rodo požymį, tad jie būdingiausi AJ priklausomieji dėmenys (tiesa, jie galėtų eiti ir predikatyvais). Bet kaip daiktavardžiai, eidami iš esmės daiktų pavadinimais (pačia plačiausia prasme), gali pradėti reikšti kito daikto požymį? Kai AJ priklausomasis dėmuo yra daiktavardis, atsiradęs tarp junginio dėmenų semantinis santykis pakeičia daiktavardžio (priklausomojo dėmens) prigimtį. Tokiu atveju tikrąją daikto reikšmę nuslopinga atributinė reikšmė.

AJ požymis pateikiamas keliais būdais: 1) daikto apibūdinimas gali būti tiesioginis, t.y. daiktui priskiriama tiesioginė ypatybė, kuri įvardijama nemotyvuotos reikšmės žodžiais, kitaip tariant, nusakoma daikto ypatybė kaip savaime jam priklausoma (priklausomuoju dėmeniu eina būdvardiškieji žodžiai, pvz.: *balta siena, kažkoks žmogus*); 2) daiktai charakterizuojami, pasitelkiant pašalinį daiktą, jo savybes, t.y. daiktas apibūdinamas netiesiogiai, remiantis ne požymio reikšmės pavadinimu (priklausomuoju dėmeniu eina įvairūs daiktavardžio linksniai, linksniai su prielinksniais, bendratis, pvz.: *kaimyno mašina, mėsa pietums, vaikas su juoda kepure, noras dirbti*).

Reikia pridurti, kad ne visi būdvardiškieji žodžiai, einantys AJ priklausomaisiais dėmenimis, daiktą nusako tiesiogiai. Išsiskiria santykiniai būdvardžiai, kurie žymi daikto ypatybę, nustatomą remiantis santykiu su kitu daiktu ar reiškiniu, ir tas santykis yra esminė daikto ypatybė (*vilnonis megztinis, pieniška sruoba*). Manytume, kad šis atvejis yra tarpinė grandis tarp tiesioginio ir netiesioginio požymio pateikimo būdo (plg. *baltas žiedas – sidabrinis žiedas – sidabro žiedas*).

Gana įvairūs AJ ir pagal dėmenų gramatinius santykius. Jų dėmenys gali būti susieti derinimo būdu (*juoda katė, bėgantis žmogus*), formų koreliacija ($N_X \leftarrow N_Y$: *sūnus Petras*), valdymu (*namo stogas, kelionė į miestą*) ir šliejimu (*laikas miegoti, darbas aushiant*).

⁵ Simbolių ir ženklų reikšmės: N – daiktavardis; Adj_x – būdvardiškas žodis; V_{inf} – veiksmažodžio bendratis; Pad – padalyvis; Adv. – prievieksmis; X – bet kuris linksnis; g – kilmininkas; d – naudininkas; ac – galininkas; i – įnagininkas; l – vietininkas; pr. – prielinksnis; → prijungimas.

8. AJ semantinė struktūra irgi nevienalytė. Šių santykių skirstymas tam tikro konkretinimo kryptimi gali būti šakotas ir kelių pakopų – galima skaidyti į potipius, rūšis ir porūšius iki tam tikrų sisteminti galimų atvejų. Smulkiau klasifikuojant AJ į semantines grupes, labai svarbu išsiaiškinti, koks turėtų būti to skirstymo pagrindas. Tokiai klasifikacijai svarbesnės semantinės funkcijos, bendresni semantiniai santykiai, neatsižvelgiant į tai, koks yra struktūrinis ir formalusis santykis su pagrindiniu junginio dėmeniu (plg. *šilko suknelė* ir *šilkinė suknelė*; tai visai skirtingi pažyminiai (nederinamasis ir derinamasis), tačiau semantinis junginių dėmenų santykis iš esmės tas pats – daiktas apibūdinamas pagal medžiagą). Vadinasi, semantinis skirstymas „perkerta“ klasifikaciją, paremtą dėmenų gramatiniais santykiais.

Semantiniu pagrindu kalbotyroje pirmiausia skiriami du AJ potipiai: **nusakomieji** (apibūdinamieji) ir **priklausymo** (posesyviniai) junginiai (atributinė reikšmė dalijasi į nusakomąsias – *džiaugsmo ašaros* – ir posesyvines – *namo sienos* – reikšmes). Tačiau ne visuose darbuose išryškintas šių grupių skyrimo pagrindas, ne visada aiškiai parodyta takoskyra tarp jų. Kartais šie potipiai suplakami (Kniūkšta, 1976, 123–124; 151–154) arba yra ne vienos skaidos pakopos rezultatas (DLKG 1994 558–563), taip pat nevienodai nusakomos ir interpretuojamos atskiros smulkesnės jų reikšmės.

8. 1. **Nusakomojo santykio** AJ žymi asmenį, daiktą ar reiškinių ir jo ypatybę, požymį, savybę. Priklausomojo dėmens funkcija – parodyti kokį nors esminį apibūdinamojo daikto požymį. Tai yra ryškiausi AJ.

Šiuo atveju apibūdinimas gali būti tiek tiesioginis, tiek netiesioginis (apie tai rašyta § 7). Pagal žodžių ryšio reiškinio būdą nusakomieji junginiai yra derinamieji, valdomieji ir šliejamieji.

Apibūdinimo funkcija gali būti skirstoma įvairiais kitais atžvilgiais. Detaliau analizuodami, čia randame pluoštą smulkesnių semantinių reikšmių. Atsižvelgiant į šiai funkcijai būdingą derinamojo žodžio kalbos dalį, taip pat į tai, kad ypatybės gali būti nevienodos pagal dominuojančius semantinius požymius, galima skirti: 1) grynosios ypatybės apibūdinimo junginius (gryniausia yra būdvardinė ypatybė; ją dar galima skaidyti pagal įvairius skiriamuosius daiktų požymius – pagal spalvą: *raudonos užuolaidos*, pagal formą: *apvalus stalas* ir t.t.); 2) kiekybinio apibūdinimo junginius (ypatybė, susijusi su kiekiu nuoroda; apibūdinamosios reikšmės dėmuo yra derinamas – *trys broliai*, *penka diena*); 3) nurodomojo apibūdinimo junginius (apibendrintai, nekonkrečiai nurodant pamini ypatybę – *visas rytas*, *kažkuris žmogus*); 4) veiksminio apibūdinimo junginius (reiškiamo daikto ypatybė, susijusi su veiksmu; priklausomasis dėmuo – dalyvis: *įjirtęs šuo*, *matytas filmas*, *pirktinė drobulė*; šie junginiai su dalyviniais atributais saviti tuo, kad jų gilumoje esti papildomi subjektiniai ar objektiniai ar spalviai).

Netiesioginis daikto apibūdinimas, pasitelkiant kitą daiktą, jo savybes, taip pat gali būti labai įvairus. Gali būti apibūdinama pagal medžiagą (*perlu karoliai*), pagal vardą (*Nemuno upė*), pagal paskirtį (*lentyna knygoms*), pagal vietą (*girinis paukštis*), pagal laiką (*rytiniai garsai*) ir kitus įvairius santykius (*proto žmogus*, *lino plaukai*, *kilometro kelias*). Priklausomuoju tokių junginių dėmeniu ypač dažnai eina kilmininkas,

gali būti naudininkas, įnagininkas, kai kurios prielinksninės konstrukcijos, santykiniai būdvardžiai.

Apibendrinime, kad nusakomieji AJ rodo daikto kokybę ar kokią kitą, dažniausiai vidinę, jo savybę. Kartais tokio junginio reikšmė nėra atsijusi nuo kitų reikšmių, tačiau čia charakterizuojanti junginio reikšmė yra pagrindinė.

8. 1. Skyrium nuo nusakomųjų ŽJ minėtini tie atributiniai junginiai, kurie sudaryti iš dviejų koreliuojamųjų (bent vienodą linksnį turinčių) daiktavardžių. Toks atributas (sakinyje einantis priešdėliu) daiktą apibūdina netiesiogiai (per kito daikto pavadinimą), t. y. pasako papildomą, antraeilį daikto pavadinimą ir drauge apibūdina daiktą, pasakytą pagrindiniu dėmeniu (*dėdė Petras, profesorius Jonaitis*). Tiesa, ne visada pirmaeilis ir antraeilis pavadinimai akivaizdūs (*studentai sportininkai*). Daiktas čia charakterizuojamas remiantis kitu to daikto pavadinimu, o nusakomųjų junginių atveju, kai daiktas apibūdinamas netiesiogiai, atributu eina vieno daikto pavadinimas, pritaikytas nusakyti kito daikto požymiui (plg. *duktė Ieva* ir *laimės kaidikis*). Tačiau abiem atvejais priklausomasis dėmuo rodo daikto požymį, kuris pasakomas daikto pavadinimu.

8. 2. Priklausymo santykio AJ parodo, kam vienaip ar kitaip priklauso pagrindiniu dėmeniu nusakytas dalykas (rodo, kad daiktas yra susietas įvairiais priklausomybės santykiais su kitu daiktu; tas priklausymas kažkam tą daiktą apibūdina).

Pabandysime iškelti vieną kitą posesyviųjų santykių ypatybę. Kiekvieną lingvistinę kategoriją, tarp jų ir posesyvumo, galima tyrinėti bent jau trimis aspektais: 1) gramatiniu (kalbinės priemonės); 2) semantiniu (reikšmė); 3) pragmatiniu (funkcionavimas tekste). Priklausymo sritis apibrėžiama nevienodai. Dažnai priklausymas suprantamas kaip loginė (sąvokų lygmens) kategorija, susiejanti du tikrovės daiktus tokiu santykiu, kai vienas iš daiktų (turimasis R) „isijungia“ į kitą (turėtojas, posesorius P). Vienas iš jų yra laikinai ar nuolat valdomas kito daikto, kai posesorius turi priklausomąjį daiktą arba bent jo dalį. Abu daiktai sudaro fizinę ir/arba funkcinę visumą (žr. Toporov, 1986, 149).

Šis santykis turi specifinę kalbinę raišką (leksinę, darybinę, morfologinę). Lietuvių kalboje posesyviniai santykiai gali būti reiškiami konstrukcijomis su veiksmazodžio *turėti* formomis (*Jonas turi sūnų*), konstrukcijomis su veiksmazodžio *būti* formomis (*Turtas yra tėvų*), daiktavardžių bei asmeninių įvardžių kilmininko ir naudininko formomis (*žmogaus širdis, mano širdis, man priklausanti širdis*), tranzityviniais sangražiniais veiksmazodžiais (*Motina vedasi sūnų*), tam tikrais atvejais, kai priklausymo reikšmė nėra ryški ir kategoriška, – santykiniais būdvardžiais (*vestuvinės apeigos*). Čia mėginama aiškintis du priklausymo sintaksinio raiškos būdo atvejus: posesorius išreikštas daiktavardžio kilmininku (*liepos žiedai*) ir asmeninio įvardžio kilmininku (*tavo vaikas*).

Posesyvumo kategorija, be kategorinių požymių, turi ir įvairių nekategoriųjų broožų, kurie skiriami priklausomai nuo P semantikos (aktyvusis/pasyvusis, asmuo/neasmuo, konkretus/abstraktus), taip pat nuo R semantikos, nes R gali būti būdingas didesnis ar mažesnis „suaugimo“ su P laipsnis (žr. Rosinas, 1996, 30). Posesy-

vinės erdvės centras yra žmogus, jo dvasinis branduolys, kūnas ir tolimesnė išorinė erdvė (Golovačeva, 1989, 45).

Pagal tai, kiek priklausomasis daiktas „įtraukiamas“ į posesoriaus sritį ir kiek jį galima suvokti kaip atskirą objektą, skiriami **neatskiriamojo priklausymo** ir **atskiriamojo priklausymo** santykiai (Ivanova, 1975, 172). Šiuo požiūriu lietuvių kalbos ŽJ, žymincius priklausymo santykius, kiek plačiau yra aptaręs L. Valeika (žr. Valejka, 1977).

Neatskiriamojo priklausymo atvejais nuo posesoriaus, nesuardžius jo vientisumo, negalima atskirti priklausomojo daikto. Tokie santykiai posesoriui suvokiami kaip būtini arba tikrai galimi (*mergaitės akys, vyro eisena, puodelio forma*). Atskiriameji turėjimo daiktai nesuvokiami kaip būtini ar galimi aktyviam, pasyviam ar abstrakčiam posesoriui apskritai (*mano mokytojas, langų užuolaidos, nelaimės liudytojas*).

Posesyviųjų santykių tyrimas (centras → periferija) parodo skirtingas priklausymo atmainas (rūšis): 1) nuosavybės priklausymą (*brolio mašina, jo sodas*); 2) fizinį priklausymą – visumos/dalies santykį (*varnos snapas, stalo koja*); 3) giminystės ir juridinį priklausymą (*tėvo sesuo, fakulteto dekanas*); 4) autorystės santykį (*Maironio raštai*) ir kitus specifinius priklausymo atvejus. Atskiros šių ŽJ rūšys gali turėti savų porūšių, atsižvelgiant į pagrindinio dėmens (o kartais ir priklausomojo) semantiką.

Kalbant apie priklausymo AJ ir jų skiriamuosius požymius nuo nusakomųjų AJ, reikia pabrėžti, kad priklausomasis dėmuo (posesorius) rodo ne tiek ypatybę, kiek pačius santykius ir tarsi papildo tą žodį, kuriam priklauso. Svarbiausia – priklausymo santykis, o ne daikto, asmens ar reiškinio apibūdinimas (P. Kniūkšta tokį kilmininką vadina neatributiniu; čia, matyt, terminas „neatributinis“ vartojamas kaip priešprieša „nusakomajam kilmininkui“; plg. Kniūkšta, 1976, 151–153). Tokių junginių savybinė prigimtis yra vidinė, t. y. kylanti iš to pačio asmens ar daikto, ir yra jo dalis (Valeika, 1970, 86).

8. 3. Tarp dviejų stambių AJ potipių – nusakomųjų ir priklausymo junginių – griežtos ribos nėra. Pereinamosios reikšmės būdingos junginiams, kurių priklausomasis dėmuo išreikštas daiktavardžio kilmininku (išraiška vienoda, bet skirtinga semantika). Be kilmininko, reiškančio aiškų atskiro daikto priklausymą kitam daiktui, kalboje vartojama kilmininkų, kurių priklausymo reikšmė nėra ryški, kurie rodo nebe patį priklausymą, bet iš priklausymo santykių kilusią ypatybę (pvz. : *vasaros rytas, liaudies papročiai* – priklausymo santykiai čia antraeiliai, susipynę su nusakomosios reikšmės atskirais porūšiais). Tiesa, kai kurie nusakomieji AJ gali turėti posesyvumo reikšmės atspalvį, pvz. : *vokiški pinigai, moteriški batai*).

Nusakomųjų ir priklausymo junginių atskyrimo problema neretais atvejais gana sudėtinga (neaišku, kada ryškesnė viena reikšmė, kada kita). Reikia surasti kriterijus, kurie padėtų išskirti vienos semantinės grupės junginius nuo kitų. Tokiu kriterijumi gali būti **transformavimas**, t. y. junginį atvirkštinės transformacijos būdu pakeisti į sakinį (*Tomo namas* ← *Tomas turi namą* – priklausymo junginys). Skirtingos transformos paprastai turi ir skirtingą reikšmę. Imant be platesnio konteksto, kartais išvardijami keli sakiniai, kuriuos galima susieti su tuo pačiu žodžių junginiu (pvz. : *dailinin-*

ko paveikslas ← Dailininkas nupiešė paveikslą; Dailininkas turi paveikslą; Paveikslas vaizduoja dailininką). Vadinasi, semantinių ryšių pobūdis ŽJ priklausys nuo to, su koku branduoliniu sakiniu tas ŽJ bus siejamas. Kontekstas palengvintų branduolinio sakinio nustatymą. Apie tokius junginius galima kalbėti kaip apie daugiareikšmius. Daugiareikšmiškumą lemia pagrindinio dėmens darybiniai požymiai bei priklausomojo dėmens leksinė reikšmė. Daugiareikšmės transformos rodo, kad skirstyti ŽJ į griežtas semantines grupes kartais negalima, nes jų reikšmės susipina viena su kita.

AJ analizę nevertėtų paversti vien transformacine. Šis metodas pastielkiamas tik bandant rasti atramą ŽJ skirstymui ir jų dėmenų santykių analizei. Be šio metodo, reiktų žiūrėti platesnio konteksto, naudoti žodžių tvarkos pakeitimą, elementų pridėjimą. Svarbu tik, kad nebūtų pažeistas semantinis ryšys tarp ŽJ ir konstrukcijos, kuria jis pakeičiamas.

8. 4. Neapibrėžtos ribos ne tik tarp atskirų atributinių junginių potipių. Ne visuomet aiški riba ir tarp AJ bei kitų semantinių ŽJ tipų (objektyvinių, aplinkybinių ŽJ). Pvz., tarp junginį *druskos maišas* sudarančių žodžių galima išvelgti ir objektyvinius (ko pripiltas maišas?), ir atributinius (koks maišas?) santykius. Tiksliai kontekstas, junginio pakeitimas kitu ekvivalentišku junginiu (*druskinis maišas*) ar sakiniu gali padėti nustatyti sintaksinių santykių rūšį (apie tai žr. Bunevičiūtė, 1997, 268–269).

9. Reikia dar paminėti AJ grupę, kurių pagrindinis dėmuo yra **veiksmažodinės kilmės daiktavardis** – sintaksinis derivatas – N^V (žr. Ambrasas, 1984, 7). Lingvistikoje įvairiai interpretuojami tokių ŽJ semantiniai santykiai (žr. Balkevičius, 1963, 43; LKG 3 204–206, 208–209; Russkaja grammatika, 1980, 60–61; DLKG, 1994, 512–517, 526, 556 ir kt.). Trumpai pasakius, reikšmė čia yra dviejų sluoksnių – po atributiniais santykiais giliau slypi kiti (subjektiniai, objekciniai, aplinkybiniai) santykiai (Pvz. : *varpų gaudimas* – subjektiniai (agentiniai) santykiai; *galvos linktelėjimas* – objekciniai (instrumentiniai) santykiai; *įvykiai darbe* – aplinkybiniai (vietos) santykiai). Tokie santykiai yra gramatinės junginio transformacijos rezultatas, plg. : *gaudžia varpai* – *varpų gaudimas*. Išvestiniame DJ giluminis semantinis žodžių ryšys lieka nepakitęs, kinta gramatinis žodžių ryšys, priklausantis nuo junginio formos pasikeitimo. Semantiniai santykiai jau priklauso nuo gramatinės šių žodžių charakteristikos – daiktavardis su veiksmažodžiu (minėtame pvz.) susijęs subjektiniu santykiu, o su daiktavardžiu – atributiniu (subjektinė reikšmė prislopinta). Transformacinė gramatika pripažįsta tokių junginių tik giluminius santykius. Semantinėje sintaksėje šie ŽJ laikomi atributiniais (tik vienu atveju jite bus ryškesni, kitu – silpnesni). Šiuo atveju svarbi N^V reikšmė: kai N^V – abstraktas, jis orientuoja daugiau į subjektinę, objektinę ar aplinkybinę reikšmę, o kai N^V – konkretėjantis žodis, stipresnis atributinis nusakomasis santykis⁶ (žr. Labutis, 1975, 26–36). Juo semantinis predikatas (N^V) konkretėja, juo ŽJ

⁶ Kai kada šalia nusakomojo atspalvio atsiranda priklausymo reikšmė, pvz. : *vaiko sumanymas* („vaikas turi sumanymą“). Posesyvumo santykis stiprėja, kuo labiau konkretėja pagrindinio dėmens sąvoka (plg. sąvoką *sumanymas* suvokiame konkrečiau negu *šauksmas*; ŽJ *vaiko šauksmas* žiūrėsime tik nusakomąją (subjektinę) reikšmę.

gilumoje esantys santykiai silpnėja. Eksplikuoti nominalizacijų semantinę struktūrą (giluminius santykius) padeda minėtas transformacinis metodas.

10. Tyrinėjant AJ visumą, matyti, kad kartais ŽJ panašus turinys išreiškiamas skirtingomis kalbinėmis priemonėmis (pvz. : *plieno dalgelis – plieninis dalgelis; dantų šepetukas – šepetukas dantims; noras šokdinti – šokdinimo noras* ir pan.).

Kalbos kultūros požiūriu didžiausių rūpestį kelia priesagos *-inis būdvardžių* vedinių konkurencija su **nusakomuoju kilmininku**. Iš principo pats sinoniminis šių formų vartojimas lietuvių kalboje yra norminis (plg. *vario vartai – variniai vartai*). Sinonimų semantinis bendrumas leidžia jiems konkuruoti. Tačiau negalima manyti, kad tarp jų nėra jokio reikšminio skirtumo. AJ su daiktavardžio kilmininku gali išreikšti požymių kompleksą, pačią dalyko esmę, o priesagos *-inis* būdvardis padaro ŽJ konkretesnį, ne tokį spalvingą. Būdvardžiu reiškiamą ypatybę su daiktu susijusi paviršutiniškai, o ne iš esmės (ji tik padeda išskirti daiktą iš kitų daiktų). Požymis, išreikštas daiktavardžio kilmininku, yra silpnesnis už požymį, išreikštą būdvardžiu, tačiau jis turiningesnis kaip daikto pavadinimas (plg. *Aukso žiedelį man dovanojo ir Auksinį žiedelį per perlaužiau.*).

Universalėjant priesagos *-inis* semantikai, sunku rasti aiškų kriterijų, kuris skirtų darinių su priesaga *-inis* ir kilmininko reikšmes. Išsiskiria posesyvinis kilmininkas, kuriuo reiškiamas daikto priklausymas kažkam. Tokių kilmininkų pakeitimas priesagos *-inis* būdvardžiais neįmanomas (plg. *Petro knyga – *petrinė knyga*).

Suvokus deramai semantikos vaidmenį, paprasčiau būtų galima nustatyti tarp konkuruojančių formų reikšminius atspalvius, taip pat spręsti, kuri konstrukcija labiau atitinka normą. Skyrimo kriterijumi turėtų būti ne vartosenos dažnumas, o semantinė motyvacija. Remiantis tik analogija, pasitaiko netaisyklingai vartojamą AJ (pvz. : lietuvių kalboje prielinksnis *su* gali būti vartojamas požymiui reikšti – *senis su barzda*; tokia raiška negalima, kai priklausomasis dėmuo – abstraktus daiktavardis – *žmogus su negalia*; *žmogus su sumušimais*; netaisyklingi pasakymai keičiami būdvardiškuoju žodžiu arba nusakomuoju kilmininku – *silpnos sveikatos žmogus*; *sumuštas žmogus*).

11. AJ priklausomojo dėmens pozicija pagrindinio dėmens atžvilgiu nevienoda: atributas gali būti ir prepozicijoje, ir postpozicijoje (plg. *naktinis sargas, paminklas rašytojui, laikas vesti*)⁷. Kada priklausomasis dėmuo išreikštas įvairiais linksniais, linksniais su prielinksniais, bendratimi, padalyviu, prieveiksniu, jo pozicija dažniausiai nusistovėjusi – eina arba prieš pagrindinį dėmenį, arba po pagrindinio dėmens (vietą lemia priklausomojo dėmens gramatinė forma)⁸. Kai priklausomasis dėmuo išreikštas

⁷ Plačiau ši problema, remiantis senaisiais raštais, tyrinėta V. Vasiliauskienės (Vasiliauskienė, 1995, 124–141). D. Girdenienė, atsižvelgdama į beletristikos ir tarmių duomenis, nustatė derinamojo pažyminio vietos polinkius (Girdenienė, 1981, 166–169).

⁸ Yra išimčių, pvz. daiktavardžio kilmininkas, reiškiantis atributinį paskirties santykius (*kavos puodelis – puodelis kavos*). Tačiau vengiant dviprasmybės (postpozicinis daiktavardžio kilmininkas gali reikšti ne tik atributinius, bet ir objektinius[kickybės turinio] santykius) šiuo atveju visgi įprastesnis prepozicinis daiktavardžio kilmininkas.

būdvardiškuoju žodžiu, ŽJ dėmenų tvarka palyginti laisva, nors paprastai toks atributas yra prepozicijoje. Priklausomojo dėmens inversija pažymimojo žodžio atžvilgiu atlieka ekspresyviąją, pabrėžiamąją funkciją (pvz. : *Ėjo jis tris naktis ir priėjo jūras mėlynąsias.* tts).

Pastebėta, kad lietuvių kalboje daugumos rūšių atributai dažniausiai eina prieš pagrindinį dėmenį. Tokia jų pozicija yra neutrali (nežymėta). Atributo įprastinės vietos keitimas priklauso nuo kalbos funkcinio stiliaus, sakinio branduolio komponentų tvarkos, priklausomojo dėmens gramatinės raiškos, leksinės reikšmės.

IŠVADOS

1. Naujesnis ŽJ (tarp jų ir AJ) tyrinėjimo būdas – nuo reikšmės prie formos (R → F). Pirmenybė teiktina turiniui, bet neužmirštama ir forma, pateikianti tą turinį.

2. Atributiniai santykiai turi tik panašią, bet ne tokią pačią apimtį kaip pažymynys. Ne visi AJ sakinyje virsta pažyminiu ir pažymimuoju žodžiu, ir ne visi pažyminiai sudaro AJ.

3. AJ svarbiausia yra tai, kad požymio pavadinimo santykį su daikto pavadinimu galima suvokti esant iki sakinio formavimo. Šie junginiai laikomi antriniais, nes kildinami iš tam tikrų pamatinių predikatinųjų struktūrų. AJ vadinami tokie junginiai, kurių priklausomasis dėmuo rodo kurią nors pagrindiniu dėmeniu reiškiamo daikto ypatybę, savybę, priklausymą kam nors ar kitą požymį.

4. AJ įvairūs ir raiškos, ir semantikos atžvilgiu. Bendras bruožas – pagrindinis jų dėmuo – daiktavardis ar jo substitutas. Būdingiausi AJ priklausomieji dėmenys – būdvardiškieji žodžiai.

5. Semantiniu pagrindu skiriami du AJ potipiai: nusakomieji ir priklausymo junginiai.

6. Nusakomojo santykio ŽJ priklausomojo dėmens pagrindinė funkcija – parodyti kokį nors apibūdinamojo daikto požymį. Priklausymo ŽJ priklausomasis dėmuo rodo ne tiek ypatybę, kiek pačius santykius ir tarsi papildo tą žodį, kuriam priklauso.

7. Savotiški AJ, susidarantys priedėlio atveju. Čia daiktas apibūdinamas iškeliant antraeilį jo pavadinimą.

8. Nusakomųjų ir priklausymo junginių ribos nėra griežtos. Svarstant, kuriam potipiui priskirti AJ, galėtų padėti transformacinis metodas, platesnis kontekstas, žodžių tvarkos pakeitimas, elementų pridėjimas.

9. AJ reikšmę (taip pat ir daugiareikšmiškumą) lemia dėmenų leksinė sudėtis bei morfologinė sandara.

10. Vyksta konkurencija tarp kalbinių priemonių, tinkančių atributiniams santykiams reikšti. Nustatant sinoniminės vartosenos įvairius reikšminius atspalvius, nemaža įtakos turi semantika.

11. Dominuojanti daugumos rūšių atributų vieta – prepozicija pažymimojo žodžio atžvilgiu. Atributo inversija atlieka ekspresyvumo funkciją.

CHARACTERISATION OF ATTRIBUTIVE WORDS PHRASES: PERSPECTIVES OF DESCRIPTION AND SOME FEATURES

Summary

Syntax and semantics have become central in linguistics. New trends in grammar have developed new problems in syntax.

An **attributive words phrase** is one of the types of semantic words phrases. Attributive word phrases should be analysed in a new aspect – which begins with meaning and moves to form.

The dependent component of attributive phrases denotes a peculiarity, a quality or dependence on a thing expressed by the principal component. The feature of the thing thus indicated is not directly related to the speech act. These phrases are found to have two subgroups 1) qualifying and 2) possessive.

The **qualifying phrases** of the indicated relations denote a thing and its feature, peculiarity or quality, which may be identified directly (e.g., *didelis namas, pirmi metai, verkiantis vaikas*) or indirectly by a name of another thing (e.g., *lauko gėlė, lentyna knygoms, kelias per mišką*, etc.).

Possessive phrases indicate the belonging of a thing or its other various relations with something (e.g., *mano mašina, medžio lapai, tėvo brolis*, etc.).

No strict line can be drawn between these two subgroups. The transformational method could help to distinguish them.

SUTRUMPINIMAI

BilR I	– <i>Biliūnas J. Raštai</i> . Vilnius: Vaga, 1980. T. 1.
MairPB	– <i>Maironis. Pavasario balsai</i> . Vilnius: Vaga, 1976.
ŽemR I	– <i>Žemaitė. Raštai</i> . Vilnius: Valst. grož. lit. I-kla, 1956. T. 1.

LITERATŪRA

Ambrasas, 1984 – Амбразас С. Имена действия в древнелитовском языке. Автореф. дис. докт. филол. наук. Вильнюс.

Ambrasas V., 1986, Lietuvių kalbos sintaksinės ir semantinės struktūros vietnetai. – Lietuvių kalbos sintaksės tyrinėjimai. – LKK, t. 25, 4–44.

Achmanova, 1966 – Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва: Сов. Энциклопедия.

Balkevičius J., 1963, Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė. Vilnius: Valst. polit. ir moksl. lit. I-kla.

Bulygina, 1959 – Булыгина Т. В. Неглагольные сочетания с родительным падежом в современном литовском литературном языке. – Славянское языкознание. Москва, 217–231.

Bunevičiūtė L., 1997, Atributinių junginių santykiai su kitais semantiniais žodžių junginių tipais. – Edukologija. Kalbotyra. Literatūrologija: I respublikinė doktorantų ir jų mokslinių vadovų konferencija. Vilnius, 267–270.

DLKG – Dabartinės lietuvių kalbos gramatika / Afs. red. V. Ambrasas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.

Drukteinis, 1986 – Друктейнис А. Объектные отношения и способы их выражения в современном литовском языке. Автореф. ... дис. докт. филол. наук. Вильнюс.

Gaivenis K., Kcyns S., 1990, Kalbotyros terminų žodynas. Kaunas: Šviesa.

Girdenienė D., 1981, Dėrinamojo pažyminio vieta tarminėje ir bendrinėje lietuvių kalboje. – Baltistica, t. 17 (2), 166–169.

Golovačeva, 1989 – Головачева А. В. Категория посессивности в плане содержания. Категория посессивности в славянских и балканских языках. Москва, 44–111.

Grabauskas V., 1971, Dabartinės lietuvių kalbos naudininko reikšmės ir funkcijos. – Kalbotyra, t. 22 (1), 49–59.

- Ivanova*, 1975 – Иванова Т. А. О содержании категории приглагольности. – Вестник ЛГУ, вып. 2., № 8, 171–174.
- Jablonskis J.*, 1957, Rinktiniai raštai / Sud. J. Palionis. Vilnius: Valst. polit. ir moksl. lit. l-kla; t. 1.
- Kalinauskas B.*, 1972, Lietuvių kalbos žodžių junginių sintaksė. Vilnius: VVPI.
- Kategorija bytija...* – Категория бытия и обладания в языке / Отв. ред. В. Н. Ярцева. Москва: Наука, 1977.
- Kategorija posesyvnosti...* – Категория possessivnosti в славянских и балканских языках / Отв. ред. В. В. Иванов. Москва: Наука, 1989.
- Kniūkšta P.*, 1976, Priesagos *-inis* būdvardžiai. Vilnius: Mokslas.
- Labutis V.*, 1975, Kai kurios veiksmažodinių daiktavardžių konstrukcijos su kilmininku. – Kalbotyra, t. 26 (1), 25–36.
- Labutis V.*, 1976, Žodžių junginių problemos. Vilnius: VVU.
- Labutis V.*, 1981, Sintaksės aprašymo galimybės ir uždaviniai. – Kalbotyra, t. 32 (1), 54–61.
- Labutis V.*, 1994, Lietuvių kalbos sintaksė. Vilnius: VU l-kla, d. 1.
- LKG3* – Lietuvių kalbos gramatika. T. 3: Sintaksė / Ats. red. K. Ulvydas. Vilnius: Mokslas, 1976.
- LG* – Lithuanian Grammar / red. V. Ambrazas. Vilnius: Baltos lankos, 1997.
- Lukaševič*, 1971 – Лукашевич В. П. Сопоставительная характеристика субстантивных словосочетаний трех стилей немецкого языка. – Вопросы филологии, вып. 1, 105–114.
- Musteikienė I.* 1970, Daiktavardiniai žodžių junginiai su paskirties naudininku dabartiniėje lietuvių literatūrinėje kalboje. – Kalbotyra, t. 21, 57–69.
- Rosinas A.*, 1996, Lietuvių bendrinės kalbos įvardžiai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų l-kla.
- Russkaja grammatika* – Русская грамматика, T. 2: Синтаксис / Отв. ред. Н. Ю. Шведова. Москва: Наука, 1980.
- Skardžius P.*, 1935, Priesaga *-inis* ir jos vartojimas. – Gimtoji kalba, Nr. 5, 69.
- Skardžius P.*, 1935, Priesaga *-inis* ir kilmininkas. – Gimtoji kalba, Nr. 6, 84.
- Stepanovič*, 1976 – Степанович И. И. Базовые субстантивные словосочетания в функционально-стилистических разновидностях современного английского языка. – Романское и германское языкознание, № 6, 41–50.
- Šukys J.*, 1984, Linksnių ir prielinksnių vartojimas. Kaunas: Šviesa.
- Šukys J.*, 1998, Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartoseną ir normas. Kaunas: Šviesa.
- Švedova*, 1974 – Шведова Н. Ю. Место семантики в описательной грамматике. – Грамматическое описание славянских языков / Отв. ред. Н. Ю. Шведова. Москва, 105–121.
- TŽŽ* – Tarptautinių žodžių žodynas / Ats. red. V. Kvietkauskas. Vilnius: Vyr. enciklopedijų red., 1985.
- Tekorienė D.*, 1977, Daiktavardiniai junginiai su bendratimi lietuvių ir anglų kalbose. – Kalbotyra, t. 28 (3), 44–49.
- Tekorienė D.*, 1982, Sintaksinė semantika, jos nagrinėjimo metodai ir žodžių junginių semantikos problemos. – Kalbotyra, t. 33 (1), 132–139.
- Tekorienė D.*, 1986, Sintaksiniai būdvardžių semantikos nagrinėjimo aspektai. – Kalbotyra, t. 37(1), 76–85.
- Topolinska*, 1974 – Тополинска З. Порядок слов в именном словосочетании. – Грамматическое описание славянских языков / Отв. ред. Н. Ю. Шведова. Москва, 233–237.
- Topolinska Z.*, 1981, Remarks on the Slavic Noun Phrases. Warszawa: Państw. Wyd-wo Nauk.
- Toporov*, 1986 – Топоров В. Н. О некоторых предпосылках формирования категории possessivnosti. – Славянское и балканское языкознание. Москва, 142–167.
- Valeika L.*, 1970, Adnominal Possessives in Modern Lithuanian. – Baltistica, t. 6 (1), 79–91.
- Valeika L.*, 1975, Objektinių sakinių nominalizacija lietuvių ir anglų kalbose. – Kalbotyra, t. 27(1), 53–62.
- Valejka*, 1977 – Валејка Л. Образование, структура и семантика именных словосочетаний в литовском языке. Автореф. ... дис. докт. филол. наук. Вильнюс.
- Valejka*, 1980 – Валејка Л. Транспозиция в литовском и английском языках. Вильнюс.
- Valutytė E.*, 1998, Dabartinės lietuvių kalbos sintaksiniai sinonimai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų l-kla.

- Vasiliauskienė V.*, 1995, Derinamojo pažyminio vieta senojoje lietuvių kalboje. – LKK, t. 33, 124–141.
- Vitkauskienė V.*, 1982, Atributinė bendratis dabartinėje lietuvių kalboje. – *Kalbotyra*, t. 33(1), 106–115.
- Vitonite-Genene I.* Препозитивные атрибутивные сочетания в английском языке. Автореф. ... дис. докт. филол. наук. Ленинград.

Vilniaus pedagoginis universitetas
Lietuvių kalbotyros katedra

Įteikta
1998 balandžio mėn.